

МУЗЕЙ ПІСНІ Й ВИШИВКИ РАЇСИ ЦАПУН

На фото: Дівчата, вбрані в одяг, створений Раїсою Цапун

Раїса Цапун в одязі з рідного села

Племінниці в одязі тітки-майстрині

Ще коли парубкували наші діди та ходили на вечорниці до наших бабусь, молодь не мислила себе без пісні. Співали дівчата, співали хлопці, співали й старші покоління. А скільки пісень було! Візьміть лише за народним календарем: від колядок та щедрівок йшли веснянки, а там – купальські, петрівчані та жнивні-обжинкові... А на осінь починався період весіль. Саме весілля всуціль було імпровізованою народною драмою: тут і сміх, і сльози, й іскрометний народний гумор у піснях до скоку...

Сьогодні не співають. Давно вже не співають. Культура, керована згори, що у радянські часи стала ідеологією, перестала бути всецілою народною. Натомість впроваджувалася інша культура. Культивується вона й сьогодні у кожній хаті не через творчість якогось талановитого Петра чи Марусі з диво-голосом, що живуть у тому ж таки або сусідньому селі, а через ящик, що зветься телевізором і щоденно нав'язує нашому народові зовсім інші стандарти життя, іншу, далеко не народну культуру...

Тож сьогодні, коли йдеться про збереження у світовому просторі нас, українців, як нації з її самобутньою культурою, цю культуру треба плекати, вибираючи з людської пам'яті поодиноких сільських берегинь, яких щороку стає все менше і менше.

І треба віддати належне тим одержимим аматорам та професійним фольклористам, котрі закохані в народну пісню і продовжують її співати та популяризувати.

Розмовляємо на цю тему з професійним фольклористом, що глибоко вивчає народну пісню, рівнянкою Раїсою Цапун. Вона – доцент кафедри фольклору і народного співу Інституту мистецтв РДГУ, автор ряду книг із записом народного весілля та на тему народного одягу й вишивки. Вона ж і прекрасна фольклорна виконавиця, і водночас народна майстриня. Окрім захоплення народним співом, Раїса Цапун не менш захоплена народною вишивкою і щороку на виставці "Музейні гостини" у Рівненському краєзнавчому музеї можна побачити її вишивані рушники, сорочки та костюми. А ще Раїса Цапун керує студентським фольклорним колективом "Джерело", що є неодноразовим лауреатом та дипломантом багатьох фольклорних фестивалів, а на початку цього року святкував своє 25-річчя. Такі колективи, що йдуть рейматися народні пісні в далекі села, а головне – своєрідну для кожної місцевості манеру їх виконання, сьогодні не дарма називають музеєм народної пісні й традиції. Адже вони акумулюють у своєму репертуарі те, що ще можна по крупинках зібрати від сільських жінок. А це і народне весілля, і ті ж веснянки, обжинки, Івана Купала, багаті зимові обряди. У народній традиції пісня завжди поєднувалася з дією: з танком, іграми, елементами народної драми.

Раїса Цапун після закінчення інституту культури могла зробити собі перспективну кар'єру естрадної співачки. Однак та перша, 1986 року, фольклорна експедиція у село Люхча Сарненського району, де вона, початкуючий викладач кафедри фольклору й народного співу разом зі студентами, приїхала записувати народні пісні у тоді ще невідомого сільського колективу "Троян", повернула її творче життя у напрямку служіння народній культурі.

Повернувшись додому, фольклористка взялася за розшифровку унікальних зразків пісенної народної культури. З тих пір – це стало не лише професією, а, можна сказати, – справою усього життя.

Цілком сучасна жінка, Раїса Цапун не соромиться носити одяг у традиційно народному стилі, майстерно оздоблений вишивкою. У її гардеробі пошиті й вишиті власноруч костюми, блузи, свитки за мотивами давніх вишивок з рідного села Будичани Чуднівського району, що на Житомирщині, та ще із рівненського Полісся, яке вона сьогодні досконало вивчила. Цей власноруч майстерно створений одяг майстриня демонструє скрізь, де виступає із виконанням народних пісень. У ньому виходить на сцену і як ведуча таких традиційних фестивалів співає, як "Різдвяні піснеспіви", "Древлянські джерела" та під час інших творчих імпрез.

Записуючи старі пісні, Раїса Цапун принагідно розпитує у людей, чи не збереглися у них по скринях, горищах старі рушники, вишиті сорочки. Результат такої роботи – близько сотні експонатів – колекція народного мистецтва лише з одного її рідного села. Більшість рушників вишиті наприкінці XIX ст., а то й давніше. А на основі того давнього майстриня власними руками, тонкою душею митця створила колекцію сучасного стилізованого вбрання. "Якщо мені на очі потрапляло щось таке, що дуже подобалося, то я мусила це перейняти, – зізнається Раїса Володимирівна. – Вчилася техніці вишивки, якою б складною вона не була, щоб зробити копію. Так мій знаменитий серпанковий костюм є по-суті копією весільного одягу з колекції Рівненського краєзнавчого музею. Але саме його пошиття, окремі деталі вишивки я вже удосконалила відповідно до власного бачення і смаку."

Результат такої роботи – сформований каталог народної вишивки, де все, що вдалося віднайти показано на фотографіях. А щодо пісень, то чи не найбільше Раїса Цапун захоплюється народним весіллям. "Пригадую ті давні весілля, що їх пощастило бачити ще в дитинстві... – у голосі Раїси Володимирівни звучать ностальгічні нотки. – І такий жаль огортає, що цей дивовижний обряд, імпровізоване народне дійство вже майже не побутує. Модернізація нашого способу життя zdeформувала потребу у високому поетичному спілкуванні. Чому ж дивуємось убогості думок, черствості сердець, жорстокості вчинків?". Тож зафіксувала народне весілля із рідного села Будичани у книжці "Сербинівське весілля", описала й поліські із сіл Сварицевичі Дубровицького та Нобель Зарічненського районів.

Народна пісня з рівненського Полісся та із рідної Житомирщини у сольному виконанні Раїси Цапун та фольклорного гурту "Джерело" давно перейшла межі України. "Побувала я і у Польщі, і в Болгарії, Італії, Франції, Німеччині, – розповідає Раїса Цапун. Мабуть багатьом з нас треба опинитися за кордоном, щоб навчитися цінувати своє, зрозуміти, що нація без минулого не має й майбутнього. Як бережить своє рідне етнічне українці з Румунії, або лемки з Польщі, представники української діаспори з Канади! Більшість народів Західної Європи майже втратили свої традиційні обряди, фольклорні релікти й намагаються відродити їх по крупинках, а тих крупинок вже майже нема. У нас, на відміну навіть від близьких сусідів поляків, ще можна віднайти у селі людей, які знають увесь весільний обряд, заспівають вам древніх колядок та щедрівок, веснянок і навіть петрівчаних чи постових пісень. І не треба тут звинувачувати молодь, що вона всього цього багатства цурається. Бо молодь ставить до народної культури так, як ставить до неї громадськість, найближче оточення, учителі. Я переконана, що з фольклором, особливо давнім, дітей потрібно не тільки ознайомлювати. Виконання пісень, фрагменти обрядів треба коментувати. Створювати, як, скажімо, музей одягу чи народного побуту, і музеї народної пісні. І цими живими музеями є кращі фольклорні виконавці та фольклорні колективи. Скільки пісень відтворено на Рівненщині тільки нашими студентськими колективами "Джерело", "Горина", "Волиняни", ансамблем "Веснянка" з Рівненського палацу дітей і молоді та іншими! А як багато дають людям фольклорні фестивалі! Хоча щодо масовості народного мистецтва, то це питання на сьогодні спірне. Бо Україна нині – вже не та, якою була сто років тому. Реліктове мистецтво у урбанізованому місті потребує свого слухача, знавця, шанувальника. На жаль, молодь вихована вже в інших традиціях. Але я вірю, що прийдуть часи, коли ми будемо вибирувати все своє так, як нині це роблять наші сусіди поляки."

Серед гарно вбраних фіналісток конкурсу "Жінка року - 2012" на сцені Рівненського облмуздрамтеатру стояла і Раїса Цапун. На неї не можна було не звернути увагу. Адже ця жінка була єдина, що вбрана у власноруч створеному народному вбранні. Інтелегентна і красива.

Наша народна культура житиме, передаватиметься у спадок новим поколінням доти, доки будуть у неї такі берегині.